

LANDET OCH PERSONLIGHETEN

Av biskop TORSTEN YSANDER, Visby¹

Ibland kan man göra riktigt uppbyggliga upptäckter i gamla torra och hederliga lexikon. Om någon roar sig med att i en grekisk ordbok slå upp grundbetydelsen till den svenska benämningen »politiker» så finner han, att dess första betydelse är vad som karakteriserar en privat och enskild medborgare. Men i närmaste härledning betyder ordet och användes om den som är »benägen eller skicklig till statsman». Måne det är ett uttryck för de gamla grekernas vishet, som röjes här! Det finnes innerst ingen boskillnad mellan den samhälleliga gärningen och den personliga karaktären. Den gärning, som i djupaste mening skall gagna landet, måste ha sitt ursprung i den självständige individens rena karaktär. Måhända kan man göra ännu en tillämpning från grekernas ordakonst. Betydde ordet politiker först medborgare, ligger väl också däri för oss en hänvisning till varje medborgares medansvarighet för landets liv och väl.

Vad är mitt land?

Alla äro vi överens om att mitt land icke bara är det stycke jord, som kallas Sverige. Man behöver därför inte vara blind för att själva torvan binder oss och har betydelse för oss på ett konkret och realistiskt sätt. Mitt land är heller inte bara mitt svenska folk, de kära därhemma, vilkas liv är mer än livet för mig, och de många, som tala samma språk. Också detta har en djupare betydelse än poesins och känslornas. Vi märka det var gång vi komma utifrån och träda över Sveriges gräns hem igen.

Måhända kunna vi också — fastän något tveksammare — bliva överens om att landet *icke är det materiella* i välfärd och strävan, som flätar oss samman i gemensamma vardagsöden. Landet är

¹ Föredrag hållet vid högerns riksstämma i Stockholm den 1 juni.

förmer än allt detta. *Det är hela mitt folks andeliv samt de yttre materiella möjligheterna för detta livs bestånd och utveckling.* Så visst som andelivet hör med och är det väsentliga, har jag icke råd och rätt att tappa bort siktet på den enskilde. Det är heller icke tillåtet att välja ett *antingen—eller* och taga som översta sikte *antingen* landets, folkets och det helas väl — *eller* också den enskilda personlighetens fria och rika växt. Här måste det vara ett *både—och*, ty de bero av varandra.

För korthetens skull kunde jag kanske bruka en gammal rubrik för allt, som här åsyftas. Landet är mitt *arv och eget*. Det är icke bara ett arv, som skall bevaras. Det är icke bara det egna, som skall bevakas. Men sådana som vi, var och en, äro eller bliva i personlighetens innersta halt, sådan blir den andliga och timliga gemenskap vi kalla Sverige.

Det är lockande och roligt att i denna tid få vara riddare för den ensamma personlighetens rätt och betydelse. Det lockar därför att den tanken är ute i motvind. Det har blåst över världen under sista decenniet en kollektivismens vind. Den har berört oss alla. Det är icke bara den gamla liberalismens program, som luftats och förvandlats. Det gäller förvisso i tillämpliga delar alla partier. Långt utanför alla politiska gränser har vår livssyn, vår känslvärld och åsiktsbildning påverkats av den nya idéstormen. Den har brusat fram med sådan kraft, att jag får vara vaksam, om jag icke skall gripas av den, innan jag riktigt hunnit fatta, vad det innerst är frågan om. Vem är beredd att påstå, att denna nya känsla för gemenskapens makt och värde är av ondo? Allt beror på, hurudan gemenskapen själv är. Denna gemenskap, som jag kallar land och folk, kan aldrig spädas ut till att betyda *staten* och dess olika funktioner. Det kan inte hjälpas, att *staten* aldrig når och reglerar annat än livets yttersida. Kanske låter det litet chockant om jag menar, att kungl. propositioner och riksdagsbeslut väl kunna reglera väggarna i det stora hemmet och de små hemmen, men icke det verkliga livet, som skall levas innanför. I så måtto kommer aldrig *staten* längre än till det materiella. Men det är tyvärr ofrånkomligt, att den materiella kulturen olyckligt behärskar det folk, vars individer icke behärska sig själva.

Kollektivismen får heller icke prägla oss så, att gemenskapen endast betyder summan av individer. Detta är all politikens yttersta fara, att räkna med *kvantitet* i stället för *kvalitet*.

Vi kunna aldrig för ofta lyfta upp framför oss vårt omistliga ideal av en gemenskap, grundad på *fria och självständiga individers rådslag och samverkan*.

Den enskildes betydelse för landet.

Ju beslutsammare jag håller fast mitt demokratiska ideal av fria mäns och kvinnors rådslag, dess mer förpliktas jag att begrundad *den enskilda personlighetens betydelse för det helas lycka*. Hurdana män och kvinnor behöva vi i vårt politiska liv just nu? På en tågresa hörde jag en gång en replik, som fäste sig i minnet. Någon frågade om en annan, hurdan man och personlighet det var. Svaret blev: »Han är varken man eller personlighet, ty han förstår alla — men eljest är han mycket sympatisk.»

Det är en grusam frestelse att vara sympatisk på detta mångsidiga och utspädda sätt. Men den berömmelsen köpes ofta för priset av manlighet och personlighet. Vi behöva personligheter, som äro självständiga nog att aldrig gå in under andlig likriktning, icke ens i sitt eget partis. När det andliga livet blir kollektivt, förtjänar det intet bättre namn än epidemi. Det är farligt att springa i kapp med den allmänna opinionen av fruktan att inte bli nyttjad till annat än kulturens eftertrupp och ambulans. De verkliga ledarna i ett folk bliva frontsoldater icke genom att avlyssna utan genom inspirerande signaler.

Vi svenskar äro icke så rädda för någonting som för att anses efterblivna och enfaldiga. Det finnes ingen idé så torftig, att den icke kan bli epidemisk, om blott de många intelligenta människorna få klart för sig, att de äro enfaldiga, om de icke omfatta den. Säg om en människa, att hon är omoralisk. Det gör ingenting. Säg att hon är självisk och kärlekslös, eller osann och otrogen. Det gör heller icke stort. Men säg, att hon är dum. Och hon är död för denna världs förnämhet. — Världen skulle bliva rikare, om det funnes fler människor, som vågade vara dumma. Och framför allt skulle vi få färre andliga epidemier.

Vi behöva personligheter nu, som äro *helhjärtade*. Det där ordet låter vagt, men sannerligen det som menas är obestämt och konturlöst. Det finns en krokryggad ödmjukhet, som är avskyvärd redan därför att den oftast innerst är så högfärdig. Men det finns en annan ödmjukhet som är helhjärtad, som icke ser sig själv, utan bara den sak och det mål den vill tjäna. Det är denna vi betarva för att få ren atmosfär i vår offentliga gemenskap. Jag

vet gott, att man aldrig rensar så mycket ogräs i sitt hjärta, att icke den uppriktige ständigt på nytt finner försätlig självupptagenhet leva kvar. Men stramt måste jag tukta mig själv till den sortens helhjärtenhet, som är ödmjukt liten inför sak och sanning, evad det ger mig själv rätt eller ej.

Till helhjärtenheten räknar jag också att i all sin strävan ha *avsikter utan biavsikter*. Kanske detta mitt ideal visar, hur oduglig jag är till politiker. Desto frimodigare hävdar jag min tes att i vilken gärning vi än stå, är det denna renhet i sinne och karaktär, som allena kan grundlägga ett folks inre styrka.

Till den manliga helhjärtenheten hör också *uppriktighet*. Jag behöver därför inte vara kärlekslöst fyrkantig och omöjlig till samarbete. Men jag får heller icke leva i två världar, den ena där människor se mig och den andra där jag tänker, känner och planerar helt annorlunda. Något av helig rättfärdighet och omutlig sanning skall lysa in i min fördolda värld. Även i vardagens ting får jag leva under ordet om »min fader, som ser i det fördolda».

Den personlighet, som skall kunna gagna andra och det hela, måste emellertid först av allt äga ett *ögonmärke*, som är satt *högt nog*. Som präst vet jag, att det hopplösaste av allt är att predika moral. Det kan ibland låta bra, men det blir egentligen ingenting annat än låt, om icke moralen får en djup förankring i det större, djupare och heligare.

Jag fann som pojke en kompass i min fars verktygslåda. Den hade en särskilt förnämlig mekanism. Ännu i dag vet jag inte riktigt, vad den skulle vara bra till. Men pojken tyckte, att det finaste var, att man kunde stanna nålen och själv ställa den i vilken riktning som helst. — Är det en sådan moralisk kompass vi gå efter i livet? Icke underligt då, om vägen blir vilsen. Jag törs icke gå efter annan kompass än den som har levande nål, som omutligt pekar mot ett mål, som jag icke själv bestämt, men där jag härdar min villighet att gå efter Guds mening och plan.

Det gemensammas betydelse för den enskilde.

Om det är så, att landets lycka och inre styrka till sist bero på de enskilda medborgarnas karaktär och moral — ha vi icke östanfrån fått en oförglömlig predikan om detta? — få vi heller icke förbise, att även det kollektiva och gemensamma har betydelse för den enskilde. Det inflytandet kan vara till ondo, men

behöver icke med nödvändighet att bliva det. Det kollektiva blir, efter mitt sätt att se, en mörk makt, så länge gemenskapen är en *hopsummering* av individerna till en mångfaldigad kraftkvantitet. Då återstår för ett folk intet annat än *maktkult* eller *maktfruktan*. H. C. Andersen har en liten saga om mannen, som gjorde det otroligaste och till lön skulle ärva riket. Sagan berättar om den konstskicklige ynglingen, som förfärdigat ett tornur med bilder, som trädde fram vid varje tims slag och spelade och figurerade. Det häpna folket menade, att konstverket var det otroligaste, som kunde tänkas. Då stiger den robusta kraftens man fram. Med sin yxa tränger han sig genom hopen och slår konstverket i spillror med bilder och klockspel och förklarar stolt: »Se, detta kunde jag, så stark är jag och så vågsam. Jag menar, att mitt verk är det otroligaste.» Det förskräckta folket måste bejaka. En sådan vilja till förstörelse hade icke kunnat tänkas. Den var otrolig. Sagan döljer på danskars vis sin poäng till slutet: Konstverkets bilder stodo upp igen och ställde till rätta vad de förskräckta och förlamade människorna icke torts. — Behöver man vara präst med västkustanor för att lockas göra en tillämpning. Makten är aldrig det sista och högsta. Det finns en kraft, som är större — och som till sist skall ärva riket. »Vad rätt du tänkt, vad du i kärlek vill, vad skönt du drömt kan ej av tiden härjas.»

Gemenskapen hos ett folk kan emellertid också vara en märkelig hjälp för den ensamme och enskilde. Detta visar sig redan i *det andliga klimatet*. Och det röjes i *den allmänna opinionens betydelse*. Det är mänsklighetens lycka, att det inte bara är ont, som smittar, utan också det, som är gott. Så lika äro vi människor dessutom varandra, att det, som klingar med äkta ton ur ett inspirerat hjärta, det svarar slag också hos andra. Det är detta, som ger oss frimodighet att försöka tro fram det bästa hos varandra och hos varje människa, vi möta. Det är detta, som också ger oss en plikt till andlig generositet. Det lönar sig alltid att tro min motståndare om så mycket gott, att han går hem och försöker motsvara hälften! Var och en, som bär ett ideal, som verkligen bränner honom, måste dessutom försöka bli en erövrare och vinna nya för samma ideal. Jag kan ha motigt. Jag kan ha svårt att föra min fackla vidare. Jag kan höra till ett mindertal. Men jag kan aldrig ge tappt. Och jag kan aldrig ge avkall på min erövrarlust.

Stundom är det inte människorna som bära idealen, utan idealen som bära människorna. Vi ha alla känt något av detta under de sista nio månaderna. Vårt svenska folk har undfått sådana gemensamma andliga gåvor, som knutit oss samman i ett pånyttfött nationellt medvetande. Denna gemenskap av bitter medkänsla, av brusande hänförelse eller av bister beslutsamhet utesluta icke, att vi var för sig tänka olika om vad som i enskildheten bäst skulle gagna vårt land. Det är *icke partierna, som skall upphöra, utan partisinnet.*

Betänker jag vilken betydelse landet, det allmänna och gemensamma har för de personliga värdena, blir något av det angelägnaste, att där gives rum, tillräckligt rum och möjligheter för de uppbyggande inre krafterna hos folket. Det skall villigt och tacksamt erkännas, att Sveriges regering och riksdag och andra offentliga myndigheter visat förståelse för detta. Jag skall på intet sätt förringa det ansvar, som samhället har rätt att kräva tillbaka av kyrkan. Å andra sidan skulle jag brista i uppriktighet, om jag försummade att deklarerera två ting. Kyrkan måste som sådan höra till politikens Röda Kors. Intet parti kan eller får göra anspråk på att särskilt hägna det religiösa samfundet. Men liksom kyrkan är hela folkets representant och tjänare, är det också hela folkets och varje partis ansvar, såvitt det icke hopplöst förträngt sina ideal till det materiella, att giva rum för dess budbärartjänst och annan uppbyggande gärning. Entusiasm och ideal äro ytvatten, som snart förflyktigas. Men här i det etiskt-religiösa och karaktärsdanande ligger källädrorna till troheten, hängivenheten och självförglömmelsen. Varje sekularisering — antingen den yttrar sig i hövlig pietet eller i förstucken ovilja — är till sist att täppa till de innersta källsprången i folkets liv.

Nationell väckelse och personlig.

Knyter jag samman önskemålen för landet i stort och för den enskildes personliga värld, blir det en önskan om en nationell väckelse, som djupnar till en personlig. Man brukar knappast överord om man i denna tid törs tala om ett begynnande nationellt väkande. Alla veta vi att det är ond och hård tid som framtingat vår självbesinning.

Kanske vore det oklokt att förgäta att det också är de *mångas nutida delaktighet* i det stora hemmet, som fött fram den gemen-

samma kärleken och den gemensamma villigheten att offra och värna.

Men om risken att förlora det omistbara just nu har drivit oss samman, då ha vi framför oss en ny risk — den att, då världen åter hittar sitt borttappade förnuft och det åter blir fred, vi på nytt sjunka ned i det gamla och vanda och kända hemvand trivsel i småsinnets skyttegravar mot varandra. Den syn vi sett av gemensamt ansvar och inbördes förpliktelse måste etsas så djupt att den icke kan utplånas.

Även på andelivets område är Sverige trängt just nu mellan tvenne kämpande stormakter. Det är bara det, att på andelivets mark tillåtes ingen neutralitet. Där måste vi välja förbund och trohet åt ettdera hållet. De makterna äro ont och gott, korsmärkt och demoniskt. De makterna äro nu i denna underfulla tid uträkta efter Sveriges och dess ungdoms själ. Allt är möjligt i denna hetslöpning om folksjälen. Allt är möjligt i denna gungande tid. Vem skall hinna först? Det beror på oss, som i dag veta ansvaret. Äro vi beredda för det?

Misströstan har alltid fel. Frimodig tro har rätt. Den har både framtid och evighet. Möjligheter finnas tillräckliga hos vårt folk för att ge både trohet och karaktär den äkta guldklangen.

Än finns guld till kungens krona,
kyrkans kors och brudens ring.
Än är tid att synder sona.
Än stå män på Sveriges ting.